

Grote opkomst op Tekst: Albert Vliegthart

Landelijke Vlinderdag

De belangstelling voor de Landelijke Vlinderdag was overweldigend. Op een enkele stoel na was de zaal helemaal gevuld. Het belooft een leerzame en gezellige dag te worden. In de pauzes werd het groeiende aantal stands goed bezocht. Theo Verstrael, directeur van De Vlinderstichting, mocht deze dag inleiden met als thema: Klimaatverandering. De lezingen hierover hadden een wetenschappelijk karakter. Een zeer actueel thema waar veel over te vertellen is.

Het actuele thema 'klimaatverandering' zorgde voor een volle zaal in Ede.

Dicht bij huis Arnold van Vliet (Natuurkalender-WUR) heeft de aandacht meteen te pakken met de titel: 'Signalen van klimaatverandering in uw 'achtertuin'. In de zaal vraagt men zich af hoe het kan dat dit veelbesproken thema zich zo dicht bij huis kan afspelen. Al snel wordt men met de feiten geconfronteerd. Het CO₂-gehalte is na 2 miljoen jaar binnen een eeuw explosief gestegen. Als het zo doorgaat kan men in de komende eeuw een temperatuurstijging van 1,5°C tot wel 6°C verwachten. De relatie tussen weer en natuur wordt fenologie genoemd. De Natuurkalender meet deze fenologie aan de hand van waarnemingen die vrijwilligers indienen. Zo blijkt dat de eerste waarnemingen van planten en dieren steeds vroeger in het jaar komen te liggen. Verderop in dit nummer van Vlinders staat een interview met Arnold van Vliet over de Natuurkalender.

Wintervlinder Marcel Visser (NIOO) gaat met zijn verhaal in op de verschuivingen in de fenologie en ecologie van de wintervlinder. De rupsen van de wintervlinder zijn afhankelijk van jonge eikenblaadjes. Er is een vervroeging van

bladontwikkeling geconstateerd bij eiken. Een mogelijk effect van klimaatsverandering is ook dat de rupsen van de wintervlinder eerder uitkomen. Helaas komen de rupsen nu veel eerder uit dan dat er jonge eikenblaadjes aanwezig zijn. In het laboratorium zijn proeven uitgevoerd om te zien of de wintervlinder zich weer kan synchroniseren met de eik. Er werd als het ware een natuurlijke selectie nagebootst door de uitgekomen vlinders van een temperatuur-experiment onderling te kruisen. Hieruit bleek dat de wintervlinder mogelijk in staat is binnen enkele jaren weer op één lijn met de eiken te komen.

Libellen De natuurkalender liet al zien dat bloei- en vliegtijden verschuiven. Deze verschuivingen worden veelal gerelateerd aan de eerste waarnemingen van de desbetreffende soorten. Robert Ketelaar (Natuurmonumenten) heeft juist naar de optimale vliegtijden bij libellen gekeken. Zoals verwacht liggen de pieken voor zowel voorjaar- als zomer-soorten ongeveer 2 tot 3 weken eerder dan vroeger. Een ander gevolg van klimaatverandering is dat leefgebieden op grote schaal verschuiven. Deze areaalverschuivingen zijn goed zichtbaar bij zuidelijke en oostelijke soorten. Steeds meer zwervers worden in Nederland gezien. Het gaat vaak om echte opportunisten, die goed kunnen vliegen en een snelle larvale ontwikkeling hebben. In tegenstelling tot de kritische soorten, waar het steeds slechter mee gaat.

Natuurbeheer Hans van Dyck (Universiteit van Antwerpen) gaat in op het probleem van het landschap en het natuurbeheer in relatie tot klimaatverandering. Om soorten te beschermen wordt speciaal beheer uitgevoerd door terreinbeheerders. Hiervoor is het belangrijk niet alleen de waardplanten van vlinders te kennen, maar ook hun gedrag. Waar rusten vlinders? Welke plaats wordt benut voor beschutting? Bij welk microklimaat is de overlevingskans het grootst? Deze aspecten moeten dus worden meegenomen in de beschermingsplannen. Ecologische netwerken ontbreken vaak in het landschap. Deze zijn het meest prioritair voor weinig mobiele soorten die vaak aan een speciaal gebied gebonden zijn. Bij optimaal natuurbeheer wordt rekening gehouden met structuurvariatie en risicospreiding. Aandacht voor bescherming van het habitat binnen en tussen biotopen, maakt uitwisseling mogelijk. Als extra aandachtspunt is kennis over overlevingsstrategieën in extre-

Saantje de Bruijn

Klaas Kaag ontvangt de Gouden Vlinder uit handen van Jan-Willem Sneep, voorzitter van de commissie Gouden Vlinders.

me omstandigheden van groot belang voor het overleven van diverse soorten vlinders.

Mobiliteit Het blijkt dat er nog weinig praktische kennis is over migratiegedrag bij vlinders. Zo heeft Sofie Regniers (Universiteit Antwerpen / NEC de Vroente) meegewerkt aan een onderzoek naar habitatgebruik en de mobiliteit van de heivlinder in Vlaanderen. Dit soort studies kunnen van belang zijn om (klimaat)veranderingen beter in te schatten. In het onderzoeksgebied in de Belgische Kempen waren alle factoren aanwezig die van belang zijn voor het overleven van de heivlinder. Door de merk-hervangst-methode kon precies in kaart worden gebracht hoe de heivlinder zich door het gebied manoeuvreert. Zo werd geconstateerd dat er migratie gedurende het hele vliegseizoen plaatsvindt. Opmerkelijk was dat er permanent heivlinders op de plaatsen voor eiafzet aanwezig zijn. Ook werd in deze studie duidelijk dat het gebruikte oppervlak in het gebied verandert door het microklimaat en de invloed van nectarplanten. Dit leidde onder andere tot de conclusie dat in het natuurbeheer het aanwezige successiestadium (in dit geval schrale vegetatie met de aanwezigheid van nectarplanten) moet worden behouden.

Quiz Voor de lunchpauze kondigt Dick Groenendijk (Vlinderstichting) als een ware showmaster de Wie-kent-Quiz aan. Op de uitgereikte formulieren kunnen de oplossingen van 16 'vlinder'-foto's worden genoteerd. Het blijkt allemaal nog niet zo eenvoudig! Creatieve oplossingen werden bedacht en iemand had zelfs alle vlinders fout behalve die ene rups. Het gemiddelde aantal goede oplossingen was 5, wat behoorlijk rumoer veroorzaakte in de zaal. Een klein select groepje had er 14 goed. De absolute winnaars met 15 goede oplossingen waren James Champion, Arnold Wijker en Peter Groenendijk. Zij mochten de prijzen verdelen en de eeuwige roem met zich meedragen.

Goud Uiteraard werd ook dit jaar de gouden vlinder uitgereikt. Klaas Kaag mocht uit handen van juryvoorzitter Jan-Willem Sneep de enige gouden vlinder ontvangen. Klaas heeft de gemeente Den Helder overgehaald om vlinder-vriendelijk te beheren en benadert hiervoor ook andere gemeenten. Ook houdt hij anderen scherp door aandacht te schenken aan vlinders op markten, lezingen en cursussen. Als één van de eersten loopt Klaas ook monitoring-routes en heeft daarbij de kommavlinder ontdekt in de Grafelijkheidsduinen (bij Den Helder). Klaas was betrokken bij de oprichting van vlinderwerkgroep Kennemerland. Op dit moment is Klaas bezig met het voorbereiden van een vlinderatlas van Noord-Holland. Zijn enthousiasme zorgt ervoor dat ook weer vele mensen hiervoor gemotiveerd raken. Een terecht oordeel van de jury.

Opmerkelijk Het jaar 2003 was werkelijk een opmerkelijk jaar. De herinnering aan die mooie zomer was op film vastgelegd door Annette van Berkel (De Vlinderstichting). Deze film veroorzaakte vele enthousiaste kreten uit de zaal. Bijzondere opnamen van de kolibrievlinder en zelfs hun rupsen! Op twee plaatsen in Nederland werden geranium-blauwtjes in tuinen gevonden. Dat leidde tot mooie close-ups van bijzonder kleine rupsjes die over de stengels naar de bloemen kropen met als uiteindelijk resultaat kleine vlindertjes. Aansluitend werden de feiten uiteengezet door Dick Groenendijk. Het bleek dat de kolibrievlinder een absoluut record had gevestigd. Met ruim 2800 waarnemingen werd het jaarlijkse gemiddelde van 110 verpletterd. Enkele extreem zeldzame waarnemingen als een monarchvlinder en ten minste 3 koningspages behoorde tot de uitzonderingen. Al met al was het niet alleen een bijzonder warm, maar zeker een vlinderrijk jaar. Dit leidde uiteindelijk naar de 2 miljoenste waarneming. Die waarneming van vier atalanta's bleek door Karin van de Logt te zijn ingediend. Om deze mijlpaal te vieren werd Karin in het zonnetje gezet.

Siecoo Ens

Veel actieve deelname aan de eerste Wie-kent-quiz. Maar het gemiddeld aantal goede oplossingen was teleurstellend laag.

Tegen het einde van de dag kon men opnieuw genieten van een tweede film van Annette van Berkel. De zaal was wederom sprakeloos tijdens de schitterende opnamen van diverse vlinders en gieren rond Jaca, tegen de Spaanse Pyreneeën.

Vlinders in 2030 Na het horen van de presentaties met betrekking tot klimaatverandering zullen de meeste mensen ook in de toekomst willen kijken. Kars Veling (De Vlinderstichting) gaat hier op in door een antwoord te geven op de vraag of we in 2030 alleen nog koolwitjes zullen zien. Dat zal niet het geval zijn. Opportunistische soorten als het geraniumblauwtje en de koninginnenpage zullen we waarschijnlijk meer tegenkomen. Daarentegen krijgen de

specialisten als de 'veenvlinders' of de kleine heivlinder het veel moeilijker. Naast klimaatverandering zal in de toekomst ook meer aandacht komen voor natuurontwikkeling en beheerbeleid. Negatieve effecten als uitbreiding van de infrastructuur mogen ook niet uitgevlakt worden. Voor enkele vlindersoorten zullen beschermingsplannen worden opgesteld zoals al gedaan is voor het gentiaanblauwtje. De Vlinderstichting probeert gemeenten te overtuigen van het belang van natuurlijke oevers en vlindervriendelijk beheer. Hiervoor zijn informatiepanelen ontworpen die burgers bij desbetreffende plekken kunnen aantreffen. We weten niet precies hoe het er in 2030 uitziet, maar er is nog een hoop te doen! ■